

Martin Ammitsbøll Husted

Rusland og globaliseringen – i fortid og nutid¹

Hvordan har Rusland mødt udfordringen fra den økonomiske globalisering? Artiklen undersøger spørgsmålet gennem en komparativ analyse af Ruslands globaliseringsevne under zarismen (1853-1914) og i dag (1991-2009) med fokus på åbenhed over for udenlandsk ekspertise og kapital samt værditilvæksten via eksport. De to perioder fremstår som de store globaliseringsrunder i verdenshistorien, og Ruslands udgangspunkt er i begge præget af krise og truende tab af stormagtsstatus. Artiklen understreger, hvorledes den russiske politiske elite i perioderne gennem statsintervention i strategiske sektorer forsøger at udnytte globaliseringens økonomiske muligheder med det mål at genopbygge landets stormagtsstatus – en statsadfærd, der i artiklen finder teoretisk forståelse i begrebsparret *geopolitics* og *geoeconomics*.

Efter Sovjetunionens sammenbrud har debatten centreret sig omkring Ruslands nye globale rolle. Debatten fremkaldes af Ruslands økonomiske udvikling i det seneste tiår, der kendetegnes af høj økonomisk vækst. Det har medført landets inklusion i gruppen af udviklende økonomier bestående af Brasilien, Rusland, Indien og Kina (BRIC landene). En gruppe finanshuset Goldman Sachs anser som nye økonomiske magtcentre, som fremtidens stormagter (O'Neill, 2001).

Russerne hilser udviklingen velkommen, men opfatter til forskel fra de tre andre opkommende stormagter ikke situationen som ukendt. Rusland har nemlig før i sin moderne historie gennemgået en kapitalistisk ekspansionsperiode, der fulgte i kølvandet på den første globaliseringsrunde. I 1853-1914 gennemgik det zaristiske Rusland en voldsom industriel moderniseringsproces, der ligesom i 1991-2009 kom som resultatet af en krisetilstand. Hvor Rusland af i dag måtte genrejse sig fra Sovjetunionens rester i 1991, måtte det zaristiske Rusland rejse sig fra nederlaget i Krimkrigen i 1856.

En værdifuld tilføjelse til debatten om forståelsen af Ruslands økonomiske og storpolitiske udvikling er sammenligningen mellem det nutidige Ruslands udvikling og det zaristiske Ruslands. Den komparative analyse mellem de to perioder tilføjer vigtige indsigter til den akademiske debat om landets storpolitiske og økonomiske udvikling. Derom handler det følgende.

Metode

Artiklen laver en komparativ analyse af Ruslands globaliseringssevne under zarismen (1853-1914) og i dag (1991-2009) med særligt henblik på landets åbenhed over for udenlandsk ekspertise og kapital samt værditilvæksten via landets eksport.

Analysen motiveres af de ligheder og forskelle, som Rusland og dets globale økonomiske omgivelser udviser i 1853-1914 og 1991-2009. Perioderne opfattes som to økonomiske globaliseringsrunder. Globaliseringsrunderne defineres som overbegreb for de makrohistoriske skift i global økonomisk udvikling i perioderne (Zakaria, 2008). Perioden 1870-1914 fremstår som den første globaliseringsrunde. Her knyttedes et globalomspændende handels- og finansielt netværk, der afsluttes med Første Verdenskrig. Perioden 1970-2009 fremstår som den anden globaliseringsrunde. Den er i sin grundstruktur ækvivalent til den første men i sin udførelse mere detaljeret. Anden globaliseringsrunde står fortsat på. Begge globaliseringsrunder har Rusland som en aktiv storpolitisk og økonomisk aktør.

Artiklen laver en diakron analyse af den russiske globaliseringsstrategi i 1853-1914 og 1991-2009 for at forstå ligheder og forskelle. En diakron analyse undersøger historiske fænomener over tid med vægt på forståelsen af fænomenernes oprindelse, udvikling og resultater. De udvalgte perioder indeholder mange ligheder, og derfor benytter artiklen et *most-similar design* som metode (Gerring, 2001). Designvalget begrundes med tre hensyn. For det første er 1853-1914 og 1991-2009 yderpunkter for den sovjetiske mellemperiode. Sovjetperioden bedømmes som nulpunktet for Ruslands integration i global økonomi. Artiklens udvalgte perioder udgør forbindelsen i analysen af det zaristiske Ruslands deltagelse i en globaliseret økonomi og lignende anstrengelser i nutidens Rusland.

For det andet er perioderne kapitalistiske ekspansionsperioder, hvor Rusland gennemgår kraftig økonomisk vækst. Her er statsintervention i fremvæksten og udnyttelsen af strategiske industrier centrale fællestræk.

For det tredje er Rusland storpolitisk engageret i begge globaliseringsrunder. Forskellen ligger i statens motivation for deltagelsen i globaliseringsrunderne. I 1853-1914 motiveres Ruslands globaliseringsstrategi af ønsket om reetablering af landets geopolitiske status i Europa. Sammenlignet med 1991-2009 fremstår Ruslands globaliseringsstrategi todelt. På første plan er målsætningen etablering af landet som geoøkonomisk global magtfaktor. På andet plan motiveres målsætningen stadig af geopolitiske ambitioner. Bedømt i et *most-similar design* fremstår Ruslands globaliseringsstrategi med tydelige ligheder og interessante forskelle.

Analysens teoretiske ramme

Afsnittet fremstiller analysens teoretiske begrebsramme. De følgende afsnit indeholder definitioner, der tjener som fundament for den teoretiske ramme og udgør grundlaget for den empiriske analyse af Ruslands globaliseringsevne.

Definitionen af globalisering

Globalisering forstås som processen af økonomisk interaktion og integration mellem stater på globalt plan. Processen stiller krav til stater, idet den forudsætter åbenhed, hvis stater vil deltage konkurrencedygtigt i globaliseringen. Globaliseringen stiller statslige eliter over for en skillevej. På den ene side kan eliterne reagere med åbenhed, der muliggør aktiv integration og udnyttelse af den økonomiske globalisering. På den anden side kan eliterne afvise kravet om åbenhed og lukke sig beskyttende om den nationale økonomi (Sørensen, 2009: 81-82).

Diskussionen om karakteren af nutidens globalisering kan forstås ud fra to argumenter. På den ene side fremføres argumentet om den ”globaliserede økonomi”. Nutidens globalisering anses her som en historisk nyskabelse. Den globaliserede økonomi er én, der i uset grad indarbejder nationale økonomier i et globalt økonomisk system baseret på interdependens, og hvor kapital- og informationsstrømme med stor hastighed overskrider landegrænser i globale bevægelser. Konsekvensen af nutidens globaliserede økonomi er, at staten mister størstedelen af sin regulerings- og interventionsmulighed over sin nationale økonomi (Hirst og Thompson, 1996: 28-32).

Det andet og kontrasterende argument er den ”internationale økonomi”. Argumentet medgiver, at nutidens ”globalisering” fremviser et højt handels- og investeringsniveau, samt at nationale økonomier baserer sig på en interdependens. Indvendingen er, at interdependensen har strategisk karakter, da stater bibeholder deres regulerings- og interventionsmulighed. Globaliseringen er resultatet af staters internationale økonomiske relationer, hvilket ikke betyder historisk nyskabelse. Argumentet støttes af sammenligningen med første globaliseringsrunde 1870-1914. Den kendetegnes af tilsvarende niveauer af økonomisk globalisering og interdependens og betød ikke mindre mulighed for statsintervention. Det centrale kritikpunkt er, at staten i begge globaliseringsrunder optræder som afgørende økonomisk og politisk aktør. Argumentet fastholder troen på staters medbestemmende rolle i udviklingen af international økonomi (Hirst og Thompson, 1996: 24-28; Weiss, 1998).

Artiklen stiller sig sympatisk over for det andet argument om den ”internationale økonomi”. Det følger af, at analysen af Ruslands globaliseringshistorie indeholder fund, der underbygger argumentet for statens fortsatte rolle i na-

tional og global økonomi, samt at økonomisk globalisering *ikke* er en historisk nyskabelse. Artiklen påpeger, hvordan den russiske stat er en afgørende politisk og økonomisk entreprenør i udnyttelsen af økonomiske muligheder i globaliseringsrunderne.

Åbenhed som et empirisk mål for globaliseringsevne

Artiklen benytter begrebet "åbenhed" som empirisk operationalisering af statens globaliseringsevne og globaliseringsstrategi. Åbenhed måles empirisk ud fra 1) statens niveau af samhandel og vidensdeling med udlandet, 2) sammensætningen af statens eksport og import, 3) tiltrækningen af direkte udenlandske investeringer (FDI) og af ekspertise (Skak, 2009a: 38-42).

Statens rolle i den økonomiske globaliseringsproces

Artiklen anser statens rolle i den økonomiske globaliseringsproces som værende bestemt af statens karakter. Den findes inden for de sammensatte begrebslige rammer af den *moderne westfalske* stat, der insisterer på suverænitets ukrænkelighed,² og i begrebet *konkurrencestat* (Cerny, 1990; Sørensen, 1998: 159-161).

Artiklens definition af "konkurrencestaten" ligger på linje med Palan et al. (1996). De definerer konkurrencestaten som resultatet af staters adaptation til den økonomiske globalisering. Under de forhold forfølger stater: "a set of policies that are explicitly aimed at improving the climate for business (national and/or multinational) and hence at enhancing the 'competitive' advantage of such countries in the global economy" (Palan et al., 1996: 6).

Den komplekse *moderne konkurrencestat* indeholder flere karaktertræk. Staten har træk fra "udviklingsstaten" (se nedenfor). Som udviklingsstat formår statsmagten at hæve sig over særinteresser og forankre sig i samarbejdet mellem civilsamfundet og erhvervslivet, der fremmer økonomisk udvikling. Endvidere er staten engageret i ejerskab og drift af strategiske virksomheder, hvor den udøver en form for statskapitalisme (Evans, 1995).

Bag om konkurrencestatens logik

Grundlaget for at anskue konkurrencestaten som en analytisk værdifuld vinkel findes i forståelsen af logikken mellem stater, der her betegnes "konkurrenceløse". Den er konsekvensen af økonomisk globalisering, hvor stater konkurrerer om markedsandele, tiltrækning af ekspertise og kapital. Logikkens grundlæggende forståelse fremstilles af Edward Luttwak (1990), der med sondringen *geopolitics* og *geoconomics* opstiller et interessant begrebspar.

Luttwaks argumentation antager, at stater indgår i mellemstatslig konkurrence. Konkurrencen er centreret om spørgsmålet om fordelingen af relativ magt (Waltz, 1979), og logikken hos Luttwak er determineret af magtpolitik. Magtpolitik medfører statsadfærd, der i forskellige historiske epoker udfolder sig i forskellige konkurrenceformer. *Geopolitics* forstås som den traditionelle militære rivalisering mellem stater. Konkurrenceformen er koncentreret om staternes militære kapabiliteter. *Geoeconomics* er staters konkurrence, nu koncentreret omkring maksimeringen af deres relative økonomiske konkurrenceevne og markedsandele. *Geoeconomics* er på overfladen en fredeligere konkurrenceadfærd, der i nutidens økonomiske globalisering har fortrængt traditionel militær rivalisering som konkurrenceformen mellem stormagter. Dog er rationalet for konkurrenceadfærden stadig determineret af magtpolitik med det konfliktmæssige perspektiv som kerne (Luttwak, 1990: 20-23).

Konkurrencestatens strategier

Konkurrencestatslogikken uddybes i fremstillingen af de strategier, konkurrencestaten benytter i den økonomiske globalisering. Palan et al. fremsætter i *State Strategies In The Global Political Economy* (1996) en typologi for konkurrencestatens strategier. Blikket rettes mod tre³ konkurrencestatsstrategier, der benyttes i analysen af den russiske stats globaliseringsevne: 1) *store regionale markeder*, 2) *udviklingsstaten*, 3) *hegemoni*.

Store regionale markeder

Strategien forstås bedst med eksemplet EU. Dannelsen af et fælles marked baseret på ensartede regelsæt, valuta og integration af de europæiske økonomier har gjort EU til et tiltrækkende investeringsmiljø i den globale økonomi. For konkurrencestaten er adgangen til store regionale markeder ensbetydende med konkurrencemæssig fordel på den globale økonomiske scene (Palan et al., 1996: 55-76).

Udviklingsstatsstrategien

Konkurrencestaten fører en strategi til at fremme den nationaløkonomiske udvikling. Statens identitet forstås ud fra to karakteristika. For det første er det en "udviklingsstat". For det andet en stat, der er bevidst om sin nationaløkonomiske svaghed vis a vis andre stater. Fra den erkendelse følger udviklingsstatsstrategien. Udviklingsstatsstrategien betinges af, at staten viser evne til sammensmeltning mellem det "private" og det "offentlige". En proces hvor den industrielle udvikling planlægges og udføres igennem statsintervention,

der fremhæver statsmagten som politisk entreprenør, der legitimerer den førte økonomiske politik med investeringsmæssige tiltag.

Udviklingsstatens teoretiske begrundelse fremstilles af økonomen Friedrich List. I *Das Nationale System der Politischen Ökonomie* (1841) argumenterer List for nødvendigheden af statsintervention i udviklingsstatens økonomiske udvikling med eksempelvis toldmure til beskyttelse af udviklende national industri. Kun gennem statsintervention og beskyttelse kan nationale industrier vokse sig konkurrencedygtige med allerede udviklede nationers industrier (Levi-Faur, 1997: 166-171; Skak, 2009a: 55-58).

Hegemoni

Hegemonistrategien udspringer af neorealismens fokus på fordelingen af relativ magt mellem stormagter og konsekvenserne for det internationale system. "Magt" refererer til stormagters militære, økonomiske og teknologiske kapabiliteter. Stormagter udviser magtbetinget adfærd, hvis endemål er hegemonisk dominans i det internationale system. Hegemonisk dominans forstås som besiddelsen af en magtposition, der tillader udøvelsen af dominans i hegemonens interessesfære. Eksempelvis kontrollen over regionens marked eller en strategisk ressource (Gilpin, 1981).

Hegemonistrategi kan teoretiseres ud fra en kritisk vinkel. Fokus er på de iboende svagheder, som enhver stormagt oplever i forsøget på at opretholde hegemoniet. Her er Paul Kennedys *The Rise and Fall of the Great Powers* (1988) og analysebegrebet *imperial overstretch* af central betydning. Kennedys analyse konkluderer, at hegemoner har tendens til overbelastning af økonomiske ressourcer gennem oparbejdelsen af for tunge militærbudgetter i forsøget på at opretholde hegemoniet.

Første hovedafsnit har redegjort for og ført en kritisk diskussion om udvalgte kernebegreber, der tjener to formål. For det første har diskussionen udfyldt den teoretiske ramme for artiklens empiriske analyse. For det andet fungerer den som artiklens begrebsramme for den empiriske analyse af Ruslands globaliseringsstrategi i de udvalgte perioder. Begrebsrammen tydeliggør de ligheder og forskelle, Ruslands globaliseringsevne oplever i de to perioder.

Zarismens Rusland 1853-1914

Analysen af første periode tager udgangspunkt i Ruslands nederlag i Krimkrigen i 1856. Her identificeres motivationen for den efterfølgende modernisering. På den baggrund analyseres effekterne af moderniseringen og den russiske globaliseringsevne ved inddragelse af konkurrencestatsstrategierne, hvis teoretiske forståelseskraft søges afprøvet med de empiriske data.

Krimkrigen og moderniseringens afgørende beslutningstagere

Nederlaget i Krimkrigen i 1856 åbnede øjnene på den russiske autokratiske-militære elite for realiteten, at Rusland ikke længere var fuldgældigt medlem af stormagtsklubben. Krigen afslørede en dyb kvalitativ forskel på de krigsførende magters kapabiliteter. På den ene side stod Rusland, på den anden Frankrig og Storbritannien. Analysen koncentrerer sig om den logistiske dimension af konflikten for at identificere den bagvedliggende økonomiske forskel som forklaringen på den kvalitative forskel.

Frankrig og Storbritannien vedligeholdte hele krigen en logistisk livline fra Krim til Marseille og Liverpool. Den forsynede krigsskuepladsen med tropper og materiel på tre uger og opretholdt en kampstyrke på ca. 200.000. En betragtelig præstation, hvis grundlag var økonomisk og industriel styrke. Til sammenligning førte russerne forstærkninger og forsyninger frem til Krim helt fra Moskva. En proces på tre måneder! Krigsindsatsen vanskeliggjordes af manglende jernbane syd for Moskva, svindende industriel produktion pga. blokade og truende statsbankerot (Kennedy, 1988: 218-228). Grundlaget for forskellen fremgår af tabel 1, som angiver BNP *per capita* for udvalgte europæiske stormagter i 1850-1890. Den kvalitative forskel er målt i velstandsniveau og afgør, hvorvidt staterne kan føre en længevarende krigsindsats, hvis nødvendige betingelse er adgangen til kapital.

Tabel 1. BNP per capita fra udvalgte europæiske stormagter i perioden 1850-1890

	1850	1860	1870	1880	1890
Storbritannien	458	558	628	680	785
Frankrig	333	365	437	464	515
Tyskland	308	354	426	443	537
Østrig	283	288	305	315	361
Rusland	175	178	250	224	182

Note: Opgjort efter 1960 US dollar. Rusland er fremhævet med fed.

Kilde: Kennedy (1988: 220).

Det fremgår, at de allieredes økonomiske styrke langt overgår den russiske. Samtidig gennemgår russisk økonomi en vækstperiode fra 1870'erne, efter moderniseringen slår igennem. Analysen påpeger, at russisk økonomi mangler styrke pga. manglende industrialisering. Rusland kunne ikke opretholde krigsindsatsen på mellemlangt sigt. Det gjorde sammenbruddet uundgåeligt.

Nederlaget medførte choktilstand i den politiske elite. En af tidens absolutte toppolitikere, zarens bror ærkehertug Konstantin Nikolaevich erkendte i 1856:

“We cannot deceive ourselves any longer. We are both weaker and poorer than the first-class powers, and furthermore poorer not only in material but also in mental resources” (Kennedy, 1988: 227). Erkendelsen af nederlaget som et resultat af Ruslands tilbagestående kom til udtryk i den ideologiske elite, der med Mikhail Pogodins ord erklærede: “The old system has outlived its time” (Eklof et al., 1994: 22).

Bevidstheden om statens militære svaghed som konsekvens af industriel tilbagestående førte til et moderniseringsprogram formuleret i gruppen centreret om ærkehertug Konstantin Nikolaevich. Gruppen anses som reform- og moderniseringsprogrammets mest betydningsfulde aktør, idet den på zarens ordre stod for hovedparten af det kommissionsarbejde, der udmundede i “De Store Reformere” i 1860’ernes Rusland, heriblandt ophævelsen af livegenskabet (Eklof et al., 1994).

Programmet skulle bringe Rusland tilbage som førsteklasses stormagt, men reformgruppen erkendte, at målet var urealiserbart med landets egne kræfter. Gruppen søgte derfor allerede i 1858 at formulere programmet ud fra visionen om at “strengthen our commercial links with foreign nations and to adopt therefrom the advances in science that have been achieved in recent years in Europe” (Eklof et al., 1994: 23).

Succeskriteriet for moderniseringen lå i åbningen af den russiske økonomi over for den internationale økonomiske udvikling og igennem tiltrækningen af udenlandsk ekspertise og kapital at modernisere landet.

Moderniseringen og den økonomiske udvikling 1860-1914

Moderniseringen i perioden 1860-1914 medførte gennemgribende ændringer af landets økonomi. Analysen bedømmer, om moderniseringen kan forklares som en statsstyret proces rettet mod forbedring af globaliseringsevnen. Det udfoldes i fire delafsnit, der hver analyserer reformer, der eksemplificerer moderniseringsprocessen.

Landreformerne

Moderniseringsprogrammet tog fart i 1861 med landreformerne, der førte til livegenskabets ophævelse. Med reformen i 1861 opmuntredes de frigjorte bønder til at søge mod uopdyrkede egne i Sibirien eller begynde dyrkelsen af egen jord. Statens rolle i ophævelsen af livegenskabet anses som et eksempel på statsmagtens autonomi. Reformen beviste, at staten var tilstrækkelig stærk til at gå mod grundlæggende interesser hos den landbesiddende godsejerklasse, der udgjorde en stor del af den autokratisk-militære elite (Gatrell, 2003: 28-36).

I efterfølgende landreformer er det især premierminister Stolypins regeringsperiode 1906-1911, der integrerer landbrugets udvikling i globaliseringsstrategien. Udskiftningsreformerne fra 1906 rettede sig mod udskiftningen af gårde fra landsbyfællesskabets uproduktivt dyrkede fællesarealer til effektive private brug. Reformerne gennemførtes med den danske udskiftningsmodel som forbillede under ledelse af danskeren C.A. Koefoed (Jensen, 1993).

Stolypins reformer fokuserede på tiltrækningen af udenlandske bønder og eksperter, der med kapital og ekspertise bidrog til opbygningen af en konkurrencedygtig landbrugssektor. Koefoeds viden om landsbrugets effektive indretning bidrog til reformprocessen. Det samme gjorde summen af anstrengelserne af de mange tilflyttede europæiske landmænd omkring Østersøen og i Sibirien, der formåede at modernisere driften (Hansen og Jensen, 1993).

Landreformerne er eksempel på vellykket statslig intervention. Reformerne baserede sig på statens autonomi og forankring i civilsamfundet samt målrettede udnyttelsen af den udenlandske ekspertise og kapital, der fulgte med politikken om åbenhed.

Statsadministrationens udvikling

Ruslands reform- og moderniseringsprogram afhang af, at det politiske system formåede at imødekomme udfordringen. Analysen fremdrager to betragtninger. Første betragtning fastslår, at det lykkedes at udvikle statens bureaukratiske netværk og institutioner i tilstrækkelig grad til at igangsætte reform- og moderniseringsprogrammet. Det ses i kapacitetsudvidelsen i antallet og uddannelsen af embedsmænd til central- og distriktsadministrationen. Embedsmænd blev i stigende grad universitetsuddannet og professionelle.

Kapacitetsudvidelsen ses ligeledes i udviklingen af det bureaukratiske system. Systemet gennemgik en funktionel differentiering. Der indførtes specialiserede ministerier, som erstattede det traditionelle kollegialsystem. Politiske beslutninger i kollegialsystemet blev truffet kollektivt inden for hvert kollegium, fx. krigskollegiet, der bestod af underordnede enheder eksempelvis hær og flådedepartementet. Systemets beslutningsproces var langsom og afløstes af effektive specialiserede ministerier. Professionalismen og specialiseringen bevirkede over tid, at der udvikledes en institutionel effektivitet i statsadministrationen, der øgede reformprogrammets fart (Shakibi, 2006: 432-435).

Anden betragtning fokuserer på det blivende problem i statsadministrationen. Ruslands absolutistiske system betød, at enhver debat om reform- og moderniseringsprogrammets retning og indhold afhang af zarens godkendelse. Problemerne begrænsedes, når zaren udviste politisk lederskab som fx. Alexander II (1855-1881) men øgedes markant, når zaren manglede politisk tæft eller

ikke var politisk interesseret fx. som Alexander III (1881- 1894) og Nikolaj II (1884-1917) (Barnett, 2004: 23-25). Den overordnede bedømmelse er, at det koordinerede reform- og moderniseringsprogram blev forsinket men gennemførtes som følge af statsadministrationens udvikling.

Den industrielle udvikling

Reformprogrammets centrale mål var udviklingen af industrien og infrastrukturen. Det bedømmes i analysen som essentielle sektorer i opbyggelsen af faktisk industriel styrke (Von Laue, 1954: 60-63). Udbygningen af Ruslands industri og infrastruktur betingedes af adgangen til udenlandsk kapital, ekspertise og entreprenører som følge af russisk tilbagestående. Derfor iværksattes initiativer designet til at tiltrække disse med tilbuddet om adgang til landets overskud af billig arbejdskraft, land og råstoffer. Finansminister Sergei Vitte fremstillede i 1899 zar Nikolaj II for følgende memorandum, der dokumenterer statens rolle i formuleringen i globaliseringsstrategien:

... We need capital, knowledge and the spirit of enterprise. Only these three factors can speed up the creation of a fully independent national industry ... The influx of foreign capital is ... the sole means by which our industry can speedily furnish our country with abundant and cheap goods. ... We have at our disposal cheap labour, tremendous natural riches, and only the high price of capital now stands in the way of getting cheap goods. So why not let foreign capital help us to obtain still more cheaply that productive force of which alone we are destitute? (Von Laue, 1954: 68).

Med strategien tog industrialiseringen fart i Rusland. Moskva og Skt. Petersborg udvikledes til industribyer, og anlæggelsen af jernbaner eskalerede voldsomt. Energiforbruget i form af kul, gas, petroleum og hydroelektricitet er her en sigende indikator for industrialiseringsprocessen, idet forbruget angiver landets økonomiske puls. I 1890 forbrugte landet 10,9 millioner tons kul. I 1910 lå forbruget på 41 millioner tons. Forbruget tyder på en støt industriel udvikling, der vidner om relativ succesfuld industrialisering, men sammenlignes Ruslands energiforbrug med andre stormagter, er udviklingen dog begrænset. USA's energiforbrug var i 1890 på 147 millioner tons og udviklede sig i 1910 til 483 millioner tons kul. Tysklands energiforbrug var på 71 millioner tons i 1890 og udviklede sig i 1910 til 158 millioner tons kul (Kennedy, 1988: 257-258).

Den industrielle udvikling gjorde sig gældende inden for eksportorienterede sektorer som sværindustrien, fx. kul og stål, hvor Ruslands output i 1913 over-

halede stormagterne Frankrig, Østrig-Ungarn og Japan. Økonomiens diversitet inkluderede russiske industrier, der var konkurrencedygtige i den kemiske, elektriske samt militære sektor (Gatrell, 2003).

Udviklingen indeholdt en strukturel svaghed i bestemte industrielle sektorer, hvor det næsten alt for godt lykkedes den russiske stat at tiltrække udenlandsk kapital og ekspertise. Det vanskeliggjorde udviklingen af nationale russiske industrier. En udvikling, der eksempelvis ses i strategiske sektorer som minedrift og olieudvinding, hvor henholdsvis 90 og 100 pct. var på udenlandske hænder. Styrkeforholdet mellem udenlandsk og russisk ejerskab af strategisk industri satte staten i et afhængighedsforhold til udenlandsk knowhow (Carstensen, 1983).

Smørekspporten som eksemplificerende case

Ruslands konkurrencestatsstrategi analyseres ved inddragelse af en specifik case i industrialiseringen: smørekspporten. Inddragelsen af smørekspporten understreger, at den russiske stat formåede at gennemføre forbedringer af globaliseringsevnen. Smørekspporten afhang pga. smørrets forgængelighed af effektiv infrastruktur, der realiseredes gennem statsintervention. Interventionens massive omfang tydeliggøres af, at smørproduktionens tyngdepunkt lå i Sibirien. Den enorme landmasse udviklede sig i 1880-1910 fra arktisk udørk til blomstrende produktionscentrum for verdens næststørste smørproduktion. At det lykkedes den russiske stat at "åbne Sibirien" og integrere et utilgængeligt landområde i en globaliseret økonomi, skyldes statens investering i anlæggelsen af den transsibiriske jernbane. Prisen for konstruktionen af den transsibiriske jernbane beløb sig i 1891-1900 på ca. 1000 millioner rubler. Investeringens omfang understreges af det faktum, at Ruslands årlige statsbudget i perioden var ca. 1500 millioner rubler (Waldron, 2006: 472).

Statsinterventionen betød, at smørekspporten i 1896-1913 blev syv gange større. Russisk smør etablerede sig succesfuldt på europæiske markeder fx. Tyskland og Storbritannien. Væksten i smørekspporten udviklede sig så voldsomt i 1896-1913, at landets procentvise andel af smørekspporten på verdensplan i 1902 etablerede Rusland som verdens næststørste eksportørland. En position kun overgået af periodens største smøreksporthører – Danmark (Larsen, 2007: 171, 291-310). Casen understøtter analysens fund om den aktive russiske statsmagt og den generelt vellykkede industrialisering i første periode.

Ruslands konkurrencestatsstrategi 1853-1914

Indsættes analysens fund i typologien fra begrebsrammen, bedømmes Rusland i 1853-1914 som en konkurrencestat, der gør brug af "udviklingsstatsstrate-

gien". Strategien udtrykkes i Vittes memorandum til zaren i 1899, der på to måder udviser Lists anbefalinger til udviklingsstatens økonomiske udvikling. For det første bør udviklingsstaten i overgangsperioden fra landbrug til industriøkonomi være bevidst om sin ufordelagtige udgangsposition vis a vis udviklede industrilande. For det andet måtte landet tiltrække udenlandsk kapital til bestemte sektorer. Russisk industri måtte beskyttes i opstartsfasen men udvikles til eksport til det internationale marked.

Toldpolitikken er interessant i bedømmelsen af, om eliten virkelig gjorde brug af Lists anbefalinger. Tabel 2 sammenligner udvalgte europæiske stormagters toldsats i 1870-1910. En fundamental observation fremhæves: Rusland er i perioden den mest protektionistiske stat.

Tabel 2. Toldsatser fra udvalgte europæiske stormagter 1870-1910

	Frankrig	Tyskland	Storbritannien	Rusland
1870	2.9*	#	6.6	12.8
1880	5.2	5.8	4.6	15.4
1890	8.0	8.8	4.8	34.4
1900	8.8	7.4	5.2	32.6
1910	8.2	7.4	4.9	27.8

Note: *Toldsatsen fremstår som pct. af importen, # angiver manglende data.

Kilde: Capie (1983: 20-21).

Det understøtter analysens argument, at eliten forsøgte at beskytte landets industri i opstartsfasen. Effekten af toldpolitikken kvalificeres i etableringen af russisk jern- og stålindustri, der hovedsagelig opstod som følge af udenlandske virksomheders etablering i Rusland, særligt tyske firmaer. Her fremstår toldbarrieren som værnet for industriens vækst, der først koncentrerede sig om imødekommelsen af russisk jern- og stålefterspørgsel og dernæst ekspanderede til et globalt marked. Det lykkes fra 1890'erne den russiske jern- og stålindustri at levere 91,7 pct. af alt jern og 97,1 pct. af alt stål til det russiske marked (Ananich, 2006: 415). Med Lists indflydelse formulerede Vitte en økonomisk politik med blandingen af åbenhed og tillukning som grundlaget for udviklingsstatsstrategien.

For det andet er Lists påvirkning gennemgående i den russiske elites opfattelse af industrialiseringens nødvendighed. Kun gennem udvikling af industriel styrke kunne Rusland opnå den militære styrke, dets stormagtsambition krævede. List anså selv stormagtsstatus, militær konkurrence og industriel styr-

ke som forbundet: "War or the very possibility of war makes the establishment of a manufacturing power an indispensable requirement of a nation of the first rank" (Kennedy, 1988: 697).

Delkonklusionen på første periode i den komparative analyse falder i tre punkter. For det første bør den russiske autokratisk-militære elites villighed til modernisering ved indtrædelse i den første globaliseringsrunde primært forstås ud fra behovet om modernisering af økonomien som et middel til genopretning af statens stormagtsstatus. For det andet underbygger analysens fund Luttwaks teoretiske opfattelse om den determinerende påvirkning fra magtpolitik på staters adfærd. Rusland er i 1853-1914 en konkurrencestat, der motiveres af magtpolitik af formen *geopolitics*. For det tredje er Rusland en udviklingsstat, der følger Lists strategiske anbefalinger i industriel udvikling, der bedømmes som vellykket givet udgangspunktet.

Nutidens Rusland 1991-2009

Rammen for de følgende delafsnit er Ruslands krise som følge af Sovjetunionens sammenbrud i 1991. Først redegør analysen kort for præsident Jeltsins reformer og deres konsekvenser. Derefter udfoldes analysen af præsident Putins forsøg på at genrejse Rusland storpolitisk og økonomisk efter 1999. Endelig diskuteres spørgsmålet om, hvilken form for konkurrencestatsstrategi Rusland forfølger.

Det nye Rusland 1991-1999. Sovjetunionens arv og Jeltsins reformer

I 1991 var Rusland i krise. Sovjetunionens sammenbrud tvang den politiske elite omkring præsident Boris Jeltsin til at genfortolke Ruslands storpolitiske og økonomiske stilling. Internationalt stod det klart, at supermagtstatusen var forsvundet og stormagtstatusen alvorligt svækket. Nationalt krævede krisen indgreb for at genrejse en sammenbrudt økonomi og genopbygning af staten (Waller, 2005: 13-18).

Baggrunden for de økonomiske og politiske problemer i 1990'ernes Rusland er to faktorer. Den ene centrerer sig om de strukturelle svagheder fra den sammenbrudte sovjetiske realøkonomi, det nye Rusland overtog som sin økonomiske grundstruktur. Strukturen domineres af storindustrielle komplekser med våbenproduktion og sværindustri som tyngdepunkt. Den industrielle infrastruktur var forældet, og de statsejede virksomheder var i udgangspunktet både urentable og ude af stand til at konkurrere i en global markedsökonomi (Waller, 2005: 192-196).

Den anden faktor er Jeltsins reformer og deres utilsigtede konsekvenser, der her inddeles i tre fokuspunkter. For det første var tiltroen til effekterne af en

liberal “chokkur” for stor. Igennem deregulering, privatisering af statsejede virksomheder samt indførelsen af markedsøkonomi forventedes reformerne at løfte Rusland ud af planøkonomien og ind i den globale markedsøkonomi. For det andet medførte tiltroen til effekterne af liberal deregulering en utilsigtet udvikling, hvis konsekvenser truede statsmagten med tabet af evnen til at handle som effektiv og autonom politisk aktør. Dereguleringen indebar en magtforskydning mellem center og periferi, idet centralmagts beføjelser og ansvar, fx. skatteinddrivningen, blev overtaget af de føderale enheder og regionale guvernører, der opstod som regionale magtcentre med egen dagsorden (Waller, 2005: 192-199).

For det tredje medførte den såkaldte “voucher-privatisering” samt “lån for aktier-privatiseringen” en begrænsning af centralmagts politiske og økonomiske autonomi. Voucher-privatiseringen i perioden fra 1992-1994 rettede sig mod privatiseringen af de ca. 15.000 statslige virksomheder. Her modtog hver russisk statsborger en voucher, der repræsenterede en andel af de statslige virksomheder. Mange borgere oplevede dog akut fattigdom og solgte deres voucher til fx. fabriksdirektører. Det fremmede privatiseringsprocessens fart, men på bekostning af statens indtægter ved voucher-privatiseringen, idet mange virksomheder blev solgt billigt (Skak, 2009b: 122-125).

Statsmagts manglende økonomiske og politiske råderum uddybedes markant med lån for aktier-privatiseringen fra 1994. Lån for aktier-privatiseringen motiveredes primært af behovet for at råde bod på statens budgetunderskud. Kort sagt blev aktier udbudt i statslige virksomheder, fx. energisektoren, mod at private investorer lånte staten penge. Dette åbnede for en korrump overtagesproces, der domineredes af en kapitalstærk erhvervselite med sin egen-interesserende dagsorden. Erhvervseliten, “oligarkerne”, opkøbte store dele af statsvirksomhederne og fik kontrol over strategiske sektorer som olie- og energisektoren. Sektorenes store indtægtsmuligheder betød, at oligarkerne snart øvede betydelig indflydelse på den økonomisk svage centralmagts beslutningsproces (MacFarlane, 2006: 43-46).

De samlede konsekvenser af Jeltsins reformer var statens tab af autonomi på væsentlige områder og forlængelsen af krisen. Analysen kan derfor ikke direkte identificere en klar globaliseringsstrategi i Jeltsin-perioden ud over ønsket om at indtræde i den økonomiske globalisering.

Putins Rusland

Den politiske og økonomiske situation var ustabil i 1999, da Vladimir Putin indtrådte i russisk toppolitik. Sammenlignet med Jeltsinperioden er Putins magtovertagelse i 1999 og tiden fremefter vigtig, idet analysen identificerer

politiske tiltag, der viser to centrale udviklingstræk. For det første formåede Putin at igangsætte genopbygningen af statsmagtens kapabilitet fx. i begrænsningen af oligarkernes politiske indflydelse. For det andet formuleres og gennemføres under Putins lederskab en konkurrencestatsstrategi, der klart baserer sig på Ruslands udnyttelse af mulighederne i den økonomiske globalisering. De to udviklingstræk har selvforstærkende karakter. Putins reetablering af statens centraliserede magt opfattes som betingelsen for gennemførelsen af en konkurrencestatsstrategi, der tillader Rusland at udnytte den økonomiske globalisering.

Analysen af de to udviklingstræk retter sig først mod statsmagtens rekonstruktion og vurderer, om den nødvendige betingelse opfyldes. Derefter vender analysen sig mod gennemførelsen af konkurrencestrategien.

Statsmagtens rekonstruktion

Analysen af Putins politik til genrejsning af statsmagten har fokus på centralmagtens forhold til periferien, dvs. de regionale guvernører samt i begrænsningen af oligarkernes politiske indflydelse. Styrkelsen af centralmagtens kapabilitet over for periferien finder sit udtryk i to tiltag fra år 2000. For det første udstedte Putin et præsidentielt dekret om nyordningen af Ruslands administrative struktur. Kernen lå i indsættelsen af præsidentielle udsendinge som kontrollanter for de regionale guvernører. Tiltaget styrkede centralmagtens magt over for periferien, idet den åbenlyse korruption og magtmisbruget nu faldt til lavere niveau. For det andet gennemførtes en skattereform med en privat indkomstskat på 13 pct. og virksomhedsskat på 20 pct. Tiltaget øgede statens indtægter og stabiliserede den generelle økonomiske situation, imens oprettelse af en føderal politistyrke for økonomisk kriminalitet og korruption styrkede centralmagtens kontrol over den regionalbaserede skatteinddrivelse (Skak, 2009b: 127).

Putins tiltag for at begrænse oligarkernes politiske indflydelse fulgte to spor. I det første satte Putin klare rammer for oligarkernes adfærd med ordene: "De kan beholde det, De allerede har stjålet, men fra nu af skal De følge reglerne, betale skat, foretage investeringer og holde Dem ude af politik" (Skak, 2009b: 128). Første spor vidner i sig selv ikke om centralmagtens ønske om direkte konfrontation med oligarkerne. Det ønske ses imidlertid i andet spor. Begrænsningen af oligarkernes politiske magt understreges med Putins vilje til aktivt at bruge statens magtmidler, fx. den førømtalte særlige politistyrke samt efterretningstjenesten FSB. Fokus i andet spor var at understøtte Putins advarsel med truslen om centralmagtens konsekvente indsats mod politisk aktive oligarker. Truslen realiseredes med Jukossagen i 2003. Den politisk aktive

oligark Mikhail Khodorkovskij blev anklaget og dømt for skattesnyd, og hans oliefirma Jukos nationaliseret (Goldman, 2004).

Putins genopbygning af statsmagtens kapabiliteter bedømmes som generelt vellykkede. Det lykkes at reetablere centralmagtens kontrol over regionerne, genskabe et stabilt grundlag for skatteinddrivelse og begrænse oligarkernes politiske indflydelse. Den russiske statsmagt fremstår således handlekraftig og opfylder den nødvendige betingelse for en konkurrencestatsstrategi.

Statens rolle i den russiske økonomi 2000-2009

Sideløbende med Putins genrejsning af statsmagten har den russiske økonomi oplevet en markant vækst. Økonomien har i tiåret 1998-2008 haft en gennemsnitlig årlig vækstrate på 7 pct.⁴ og må betragtes som genstartet i forhold til 1990'ernes problemer. Den russiske økonomi har siden 2000 været positivt påvirket af generelt stigende energipriser. Olieprisen⁵ er steget som følge af de indtil 2008 stigende internationale konjunkturer, og sammenhængen mellem Ruslands økonomiske vækst og energiprisen afspejler landets rolle som storeksportør af naturressourcer (MacFarlane, 2006: 53-56).

Det faktiske grundlag for størstedelen af økonomisk vækst i Rusland i perioden 2000-2008 kan tilskrives landets status som storeksportør af energi og olie til store regionale markeder samt den høje energipris. Netop dette grundlag for den økonomiske vækst har ført til en distinkt russisk konkurrencestrategi, designet til at udnytte de ressourcemæssige eksportmuligheder (Hancock, 2007: 87-94).

Putins strategi til udnyttelse af de russiske muligheder i den økonomiske globalisering kan analyseres fra ud fra følgende perspektiv: Udviklingsstatens fokus på nødvendigheden af statsintervention. Perspektivet åbner for delanalysen af den russiske konkurrencestatsstrategi. Den belyses ved udviklingen efter den omtalte Jukossag i 2003. Siden Jukossagen har russisk erhvervsliv i strategiske sektorer, især energisektoren, været under voksende indflydelse fra topembedsmænd, såkaldte *siloviki*. Eliten er centreret omkring Putin og har primært som Putin baggrund i efterretningstjenesten FSB. Betydningen af *silovikierne* anses som et godt argument for at betragte udviklingen i Rusland som resultatet af statsintervention (Skak, 2009b: 126-129).

Statens kontrol med dele af det russiske erhvervsliv bliver gennem eliten udbygget i så høj grad, at de dominerede sektorer de facto indgår i staten som integrerede institutioner. Putins konkurrencestatsstrategi formuleredes ud fra Ruslands mulighed for at eksportere naturressourcer til det globale marked. Det nødvendiggjorde statens kontrol med disse sektorer (Waller, 2005: 205-209). Analysen hæfter sig ved et præsidentielt dekret fra august 2004, der

udpegede “strategiske virksomheder” som centrale for russisk økonomi samt resulterede i “strategiske udnævnelser” til deres bestyrelser. Dekretet sikrede statens kontrol over 1.000 “strategiske virksomheder” i primært olie-, energi- samt minesektorerne gennem topembedsmændenes udnævnelse til bestyrelsesformænd (Waller, 2005: 208-209).

Bedømmelsen af Ruslands konkurrencestatsstrategi 2000-2009

Analyseres Putins globaliseringsstrategi ud fra typologien *udviklingsstaten*, udviser Ruslands konkurrencestatsstrategi siden år 2000 interessante træk. Grundlæggende er det klart, at den politiske elite bag Putin anså Ruslands svækkede stormagtsstatus i 1990’erne som konsekvens af den manglende økonomiske udvikling. Strategien har været at løse krisen og bringe Ruslands stormagtsstatus tilbage igennem økonomisk udvikling, hvilket stemmer overens med udviklingsstatens rationale.

Ruslands økonomiske udvikling har både været kendetegnet af en sammensmeltning mellem det private-offentlige regi og af aktiv statsintervention. Statslige entreprenører har intervenseret i strategiske sektorer, og den industrielle udvikling har til en vis grad været resultatet af statsintervention, idet strategiske virksomheder er blevet beskyttet samt ledet i bestemte retninger.

Argumentet for at inkludere typologierne *hegemoni* og *store regionale markeder* i bedømmelsen af Ruslands konkurrencestrategi er, at salg af naturressourcer spiller en bestemmende rolle i den russiske opfattelse af muligheden for at drage fordel af den økonomiske globalisering. Ruslands forsøg på at opbygge *store regionale markeder* får udtryk i bestræbelserne på at danne et fælles økonomisk rum i SNG-landene. Bevæggrunden for forsøg på at skabe et integreret økonomisk rum i nærregionen motiveres af økonomiske og storpolitiske overvejelser. For det første vil integrationen af nærregionens økonomier styrke afsætningsmulighederne for russisk eksport. Dannelsen af en toldfri zone i SNG-landene beskyttet udadtil med importrestriktioner vil tillade udvikling af konkurrencedygtig russisk industri. Et hensyn, der har ligheder med Lists anbefalinger til udviklingsstaten. For det andet betyder økonomisk integration øget russisk indflydelse i nærregionen. Den storpolitiske ambition er således at genopbygge russisk hegemoni i tidligere Sovjetrepublikker (Hancock, 2006).

Den russiske status som hovedleverandør til det europæiske energimarked taler for inklusionen af konkurrencestrategien *hegemoni*. Ruslands hegemoniske position over for sine europæiske handelspartnere på energimarkedet har tilladt Putin at udnytte den europæiske afhængighed til en anerkendelse af landets ønsker. Samme hegemoniske position determinerer Ruslands adfærd, der centrerer sig mod at bibeholde hegemoniet. Det kommer til udtryk i be-

tydningen, anlæggelsen af energiinfrastruktur til at forsyne Europa tillægges. Ruslands hegemoni afhænger af transitlande, og *pipeline politics* er derfor et spørgsmål om national sikkerhed. Rusland udviser derfor en storpolitisk adfærd, der arbejder for linjeføringen gennem transitlande, hvor landet har dominerende indflydelse. Adfærden stemmer overens med Luttwaks teoretiske sondring mellem *geopolitics* og *geoeconomics*. I begrebsparrets optik er stormagten Rusland engageret i magtpolitisk adfærd og benytter sig af økonomiske magtmidler i forsøget på at udvide stormagtstatusen i stedet for traditionelle militære (Gilpin, 1981).

Globaliseringsvanskeligheder for Rusland

Afslutningsvis er spørgsmålet, om Ruslands konkurrencestrategi(er) i anden periode er succesfuld(e). Fokus er på tre svagheder, hvis påvirkning er problematiske for fortsat russisk udnyttelse af globaliseringen. Første svaghed udspringer af Putins forsøg på at genrejse Rusland som stormagt. Problemet er, at Ruslands stormagtambitioner som følge af afhængigheden af udlandet ikke tillader traditionel stormagtsadfærd. Et eksempel er nationaliseringen af Jukos i 2003, som på den ene side betød, at staten fik kontrol med den strategiske energisektor, og på den anden side medførte en kapitalflugt på 7,7 mia. \$ i løbet af tre måneder. Et andet eksempel er Ruslands intervention i Georgien i 2008. Her understregede Rusland sin magt i nærregionen, men en direkte konsekvens af den russiske adfærd var en kapitalflugt på 30 mia. \$. (Skak, 2009b: 128, 141)

Begge eksempler viser, hvorledes russisk storpolitisk adfærd har en begrænsende effekt på stormagtsambitionerne, der får karakter af en *catch 22*-situation. På den ene side ønsker Rusland at opføre sig som traditionel stormagt, på den anden tillader selve grundlaget for stormagtsadfærd pga. afhængigheden af global økonomi ikke en sådan adfærd. Kapitalen flygter fra Rusland, når landet opfører sig som en sådan stormagt.

Anden svaghed betragtes som indholdsmæssig. Den opstår af mangelfuld erkendelse af, at Ruslands økonomiske udvikling afhænger af åbenhed over for globaliseringsprocessen. Her præges landets adfærd af yderst selektiv åbenhed. Den politiske elite har forbudt udenlandsk deltagelse i 1990'ernes privatiseringsprocesser, pålagt restriktioner på udenlandsk ejerskab af strategiske sektorer, fx. i naturressourcesektoren og våbenindustrien. Samlet begrænses omfanget af investeringerne i økonomien og efterlader industrier i en tilstand af manglende modernisering og udvikling. Eliten har til gengæld tilladt åbenhed for udenlandske investeringer i fx. finanssektoren, der indeholder totalt udenlandsk ejede banker (Waller, 2005).

Tredje svaghed er et strukturelt problem i russisk økonomi og konkurrencestatsstrategi. Overordnet påpeger analysen, at Ruslands økonomi og konkurrencestatsstrategi er for afhængig af energisektorens eksport. Bedømmelsen finder støtte i den økonomiske krise, økonomien oplever i forbindelse med den globale finanskrisen i 2008/2009. Økonomiens afhængighed udstilles, idet det russiske aktiemarked i september 2008 næsten reduceres med 70 pct. Grundlæggende er russisk økonomi for snæver i sammensætningen, hvor 72, 5 pct. af Ruslands samlede eksport⁶ udgøres af energisektoren, hvorimod 6,6 pct. kommer fra landbruget og 19,4 pct. fra industriel produktion (Skak, 2009b).

Den strukturelle svaghed i russisk økonomi præsenteres i tabel 3, der viser sammensætningen af udvalgte staters industrielle sektorer målt ud fra *Revealed Comparative Advantage* (RCA). Tabellens RCA tillader komparationen af staternes konkurrencedygtighed på det globale marked i graden af industriel specialisering. Tabellen fremhæver, at Ruslands økonomiske struktur er problematisk. Landet er i alle kategorier undtagen "Civile flyvemaskiner, rumfartøjer" og "Biler" på sidstepladsen (Cooper, 2006: 407-413).

Tabel 3. Ruslands RCA sammenlignet med andre de BRIK lande samt USA sammenlignet, 2004

Produktgruppe	Rusland	Kina	Brasilien	Indien	USA
Elektroniske komponenter	0,02	0,69	0,06	0,07	1,13
Computerudstyr	0,05	2,38	0,32	0,06	0,71
Traktorer	0,14	0,14	3,41	0,93	1,27
Civile flyvemaskiner, rumfartøjer	0,32	0,07	2,64	#	3,67
Biler	0,06	0,01	0,66	0,17	0,48
Forbrændingsmotorer	0,10	0,19	1,79	0,43	1,32
Medicinalvarer	0,04	0,67	0,23	0,81	1,77

Note: *Kursiv* = laveste RCA; **fed** = højeste. # = manglende data.

Kilde: Udvalgte tal fra Cooper (2006).

Den strukturelle svaghed forklares i økonomisk teori med begrebet "hollandsk syge". Begrebet forklarer sammenhængen mellem ensidig fokusering på udvinningen af naturressourcer med afindustrialisering i andre sektorer. Ligesom Holland i 1960'erne oplevede økonomisk stagnation som følge af et for ensidigt fokus på ressourceudvinning, oplever Rusland i dag bagsiden af energieventyret i 2000'erne (Auty, 1993).

Diskussionen af Rusland i anden periode har fokuseret på Putins genopbygning af statsmagten og stormagtsstatusen samt på afbenyttede konkur-

rencestatsstrategier. Den politiske elite har forfulgt en konkurrencestatsstrategi baseret på statsintervention i økonomien, der på kort sigt giver adgang til hurtige gevinster men på mellem og langt sigt fører landets udvikling ind i afhængighed af energiekporten. Ruslands globaliseringsstrategi indfanges i begrebsrammen som udviklingsstaten, suppleret af store regionale markeder og hegemonistategien.

Konklusion

Artiklens komparative analyse har undersøgt ligheder og forskelle mellem den første og den anden periode. For overskuelighedens skyld fremstilles analysens hovedpunkter i tabel 4.

Tabel 4. Oversigt over de udvalgte perioder i Ruslands historie. Lighed og uligheder

	Periode Rusland i 1853-1914	Periode Rusland i 1991-2009
International økonomi i perioden	Første globaliseringsrunde Omfattende mulighed for udenlandsk kapital og investeringer	Anden globaliseringsrunde Meget omfattende mulighed for udenlandsk kapital og investeringer
Landets udgangspunkt i perioden	Nederlag i Krimkrigen 1856 Stormagtstatus svækket Økonomisk tilbagestående vis a vis industrialiserede stormagter	Sovjetunionens sammenbrud 1991 Supermagtstatus forsvundet, stormagtstatus er svækket Økonomisk tilbagestående vis a vis andre BRIK lande
Landets globaliseringsstrategi i perioden	Industrialiseringsprogram. Moderniserings- og reformprogram med fokus på opbyggelse af konkurrencedygtig national industri og infrastruktur Brug af toldmure til beskyttelse af den udviklende russiske industri Selektiv tiltrækning af udenlandsk kapital og ekspertise	Introduktion af markedsøkonomi Reformfokus på styrkelsen af statsmagtens mulighed for intervention i strategiske virksomheder Eksport af naturressourcer til globale markeder Yderst selektiv åbenhed Dannelse af storpolitisk samarbejde i henholdsvis BRIK samt SNG lande

Analysens vigtigste fund er, hvorledes begge perioder har statsintervention som rød tråd i globaliseringsstrategien. Det medfører i begge perioder en ujævn

økonomisk udvikling, da den statslige konkurrencestrategi favoriserer bestemte strategiske sektorer på bekostning af andre. Grundlæggende må de favoriserede sektorer anses som dem, der med deres output på kort sigt formår at styrke statens kapabiliteter vis a vis udlandet.

De politiske eliter optræder i begge perioder som motiveret af nødvendigheden om genrejsningen af Rusland som stormagt inden for en kort tidsperiode. Konkurrencestrategierne er i 1853-1914 og 1991-2009 produktet af magtpolitik, der fører til ønsket om økonomisk integration i globaliseringen. Statsadfærden understreger Luttwaks pointe. Rusland forsøger i første globaliseringsrunde at modernisere sig ved at opbygge industri på højde med sine europæiske konkurrenter, der tillader magtbalancering i form af *geopolitics*. I anden globaliseringsrunde forsøger landet endnu engang at balancere mod sine konkurrenter. Denne gang gennem udnyttelsen af naturressourcer, der tillader magtbalancering i form af både *geoconomics* og *geopolitics*. Analysens konklusion er, at statsadfærden i begge perioder overordnet rettes mod udnyttelsen af globaliseringsrundernes muligheder for at reetablere Ruslands stormagtsstatus.

Noter

1. Stor tak til Lektor Mette Skak, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet for hjælp og vejledning. Ligeledes tak til Inge Marie Larsen, Statsbiblioteket, og kollegerne ved Århus Akademi for inspiration og hjælp.
2. Begrebet “moderne stat” sammenlignes med den “postmoderne stat”, hvis opfattelse af suverænitets ukrænkelighed er afløst af villigheden til integration i overnationale institutioner, fx. EU (Sørensen, 1998).
3. Palan et al. fremstiller syv statsstrategier. Resterende bedømmes som irrelevante.
4. CIA World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>.
5. OPECs gennemsnitspris i perioden. OPEC: <http://www.opec.org/home/basket.aspx>.
6. WTO Statistics Database: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Language=E&Country=RU>

Litteratur

- Ananich, Boris (2006). “The Russian economy and banking system”, i Dominic Lieven (red.), *The Cambridge History of Russia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Auty, Richard M. (1993). *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*, London: Routledge.

- Barnett, Vincent (2004). *The Revolutionary Russian Economy 1890-1940*, London, Routledge.
- Capie, Forrest (1983). "Tariff Protection and Economic Performance in the Nineteenth Century", i John Black (red.), *Policy And Performance In International Trade*, London, Macmillan Press.
- Carstensen, Fred V. (1983). "Foreign Participation in Russian Economic Life: Notes on British Enterprise, 1865-1914", i Gregory Guroff og Fred V. Carstensen (red.), *Entrepreneurship in Imperial Russia and the Soviet Union*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Cerny, Philip (1990). *The Changing Architecture of Politics. Agency and the Future of the State*, London: Sage Publications.
- Cooper, Julian (2006). "Can Russia Compete in the Global Economy?", *Eurasian Geography and Economics*, vol. 47, no. 4, pp. 407-425.
- Eklof, Ben, John Bushnell and Larisa G. Zakharova (1994). *Russia's Great Reforms, 1855-1881*, Indianapolis: Indiana University Press.
- Evans, Peter (1995). *Embedded Autonomy: States and industrial Transformation*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gatrell, Peter (2003). "Modernisation strategies and outcomes in pre-revolutionary Russia", i Markku Kangaspure og Jeremy Smith (red.), *Modernisation in Russia since 1900*, Helsinki: Studia Finnica.
- Gerring, John (2001). *Social Science Methodology: A Critical Framework*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (1981). *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldman, Marshall I (2004). "Putin and the Oligarchs", *Foreign Affairs*, November/December, pp. 33-44.
- Hancock, Kathleen J. (2006). "The Semi-Sovereign State: Belarus and the Russian Neo-Empire", *Foreign Policy Analysis*, vol. 6, pp. 117-136.
- Hansen, Lars P. og S.P. Jensen (1993). "Statsråd C.A. Koefoeds rolle i Stolypins landbrugsreformer", i Svend Aage Christensen og Henning Gottlieb (red.), *Danmark og Rusland i 500 år*, København: Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg.
- Hirst, Paul og Grahame Thompson (1996). *Globalisation in Question*, Cambridge: Polity Press.
- Jensen, Bent (1993). "Det ny Amerika. Rusland og dansk erhvervsliv før 1917", i Svend Aage Christensen og Henning Gottlieb (red.), *Danmark og Rusland i 500 år*, København: Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg.
- Kennedy, Paul (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers*, London: Fontana Press.
- Larsen, Inge Marie (2007). *Da smør var guld*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

- Levi-Faur, David (1997). "Friedrich List and the political economy of the nation-state", *Review of International Political Economy*, vol. 4, no. 1, pp. 154-178.
- List, Friedrich (1841). *Das Nationale System der Politischen Ökonomie*, Stuttgart/Tübingen.
- Luttwak, Edward (1990). "From Geopolitics to Geo -Economics", *The National Interest*, Summer.
- MacFarlane, Neil S(2006). "The 'R' in BRICs: is Russia an emerging power?", *International Affairs*, vol. 82, no. 1, pp. 41-57.
- O'Neill, Jim (2001). "Building Better Global Economic BRICs", *Global Economics Paper* no. 66, November 30.
- Palan, Ronen, Jason Abbott og Phil Deans (1996). *State Strategies in the Global Political Economy*, London: Wellington House.
- Shakibi, Zhand P. (2006). "Central government", i Dominic Lieven (red.), *The Cambridge History of Russia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Skak, Mette (2009a). "Hvad er BRIK? Hvad har BRIK-magterne til fælles og hvad adskiller dem?", i Steen Fryba Christensen et al., *Fremtidens stormagter*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Skak, Mette (2009b) "Rusland – den store skakBrik", i Steen Fryba Christensen et al., *Fremtidens stormagter*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Sørensen, Georg (1998). "Suverænitet og statstyper", i Birthe Hansen og Carsten Jensen (red.), *Grundbog i statskundskab*, København: Akademisk Forlag.
- Sørensen, Georg (2009). "Globalisering og Internationale Forhold", i Morten Bülow (red.), *Globalisering: samfundsvidenskabelige perspektiver*, Århus: Systeme.
- Von Laue, T.H. (1954). "A secret memorandum of Sergei Witte", *Journal of Modern History*, vol. 26, no. 1, pp. 60-74.
- Waldron, Peter (2006). "State finances", i Dominic Lieven (red.), *The Cambridge History of Russia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Waller, Michael (2005). *Russian politics today*, Manchester: Manchester University Press.
- Waltz, Kenneth (1979). *Theory of International Politics*, New York: McGraw-Hill.
- Weiss, Linda (1998). *The Myth of the Powerless State*, New York: Cornell University Press.
- Zakaria, Fareed (2008). *The Post-American World*, London/New York: Allen Lane, Penguin Books.